

УДК 378.011.3-051:784.1:005.336.2-043.83
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-2-13>

Ірина РЕГУЛІЧ,
 orcid.org/0000-0002-8702-4173
 кандидат мистецтвознавства,
 начальниця навчального відділу,
 старша викладачка кафедри музичного мистецтва
 Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради
 (Луцьк, Україна) irehulich@lpc.ukr.education

Зоя КОМАРУК,
 orcid.org/0009-0000-5455-2474
 народна артистка України,
 викладачка кафедри музичного мистецтва
 Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради
 (Луцьк, Україна) zkomaruk@lpc.ukr.education

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті досліджено вокально-хорову діяльність як ефективний засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва. Подано визначення та обґрунтування теоретико-методологічних підходів, що інтегрують принципи, умови, методи організації, побудови теоретичної і практичної діяльності педагога-музиканта. Розглянуто важливі компоненти підготовки здобувачів вищої та фахової передвищої освіти, що сприяють набуттю компетенцій, необхідних для успішної виконавської і педагогічної роботи. Особлива увага надається особливостям формування професійної компетентності, спрямованої на розвиток здатності до роботи з різними типами творчих колективів, навичок хорового диригування та викладання вокалу. У процесі вокально-хорової діяльності здобувачі освіти отримують практичний досвід, поглиблюють художньо-естетичні цінності, вдосконалюють комунікацію, розвивають креативні, організаційні, управлінські здібності. Відтак, вокально-хорова діяльність розглядається не лише як інструмент розвитку виконавських, технічних навичок, але і як чинник, що формує особистісні якості майбутніх учителів музичного мистецтва: лідерську позицію, організаторський хист, здатність до співпраці та взаємодії з творчим колективом. Виокремлено особливості формування професійної компетентності в процесі вивчення освітніх компонентів циклу вокально-хорової підготовки, які забезпечують фахове становлення, педагогічну майстерність, усвідомлення ролі музичного мистецтва в сучасному освітньому процесі, а також набуття управлінських компетенцій на основі володіння методикою та практикою роботи з хором. Задля ефективного та перспективного напрямку вирішення окресленої проблеми пропонується використання компетентнісного підходу як методологічної основи професійної підготовки здобувачів вищої та фахової передвищої освіти в галузі музичного мистецтва.

Ключові слова: професійна компетентність, вокально-хорова діяльність, музичне мистецтво, вчитель музичного мистецтва.

Iryna REHULICH,
 orcid.org/0000-0002-8702-4173
 Ph.D. in Art History,
 Head of the Educational Department, Senior Lecturer at the Department of Musical Art
 The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
 of the Volyn Regional Council
 (Lutsk, Ukraine) irehulich@lpc.ukr.education

Zoia KOMARUK,
 orcid.org/0009-0000-5455-2474
 People's Artist of Ukraine,
 Lecturer at the Department of Musical Art
 The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
 of the Volyn Regional Council
 (Lutsk, Ukraine) zkomaruk@lpc.ukr.education

VOCAL AND CHORAL ACTIVITY AS A MEANS OF FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF MUSICAL ART

The article deals with vocal and choral activity as an effective means of forming the professional competence of future specialists in the field of music. The definition and substantiation of theoretical and methodological approaches integrating the principles, conditions, methods of organization, construction of theoretical and practical activities of a music teacher are presented. Important components of training of applicants for higher and professional higher education, which contribute to the acquisition of competencies necessary for successful performance and pedagogical work, are considered. Particular attention is paid to the peculiarities of forming professional competence aimed at developing the ability to work with different types of creative teams, choral conducting skills and vocal teaching. In the process of vocal and choral activities, students gain practical experience, deepen artistic and aesthetic values, improve communication, and develop creative, organizational, and managerial skills. Therefore, vocal and choral activity is considered not only as a tool for the development of performance and technical skills, but also as a factor that forms the personal qualities of future teachers of music: leadership, organizational skills, ability to cooperate and interact with a creative team. The peculiarities of the formation of professional competence in the process of studying the educational components of the vocal and choral training cycle, which ensure professional development, pedagogical skills, awareness of the role of musical art in the modern educational process, as well as the acquisition of managerial competencies based on the mastery of methods and practice of working with the choir, are highlighted. For an effective and promising way to solve this problem, it is proposed to use a competency-based approach as a methodological basis for the professional training of higher and professional higher education in the field of musical art.

Key words: the professional competence, vocal and choral activity, musical art, musical art teacher.

Постановка проблеми. Питання професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва знаходяться сьогодні в руслі важливих проблем, які розв'язує педагогічна наука. Адже від того, яким буде сучасний вчитель-музикант, як він розпочне свою професійну діяльність, чи буде він здатний відповідати вимогам, які ставить перед ним суспільство, залежить рівень освіти, вихованості та загальної культури школярів.

Сьогодні стратегія розвитку мистецької педагогічної освіти пов'язана з впровадженням інноваційних підходів до її організації та змісту, спрямованих на вирішення завдань забезпечення якісної професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта.

Удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти вимагає орієнтації освітнього процесу на розкриття творчого потенціалу студента, забезпечення всебічного розвитку його здібностей і талантів, духовних, моральних якостей, мотиваційно-ціннісних орієнтацій, фахових знань і навичок, диригентсько-хорових компетенцій.

Аналіз досліджень. Важливий внесок у вирішення та розвиток проблеми професійного становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін зробили такі науковці, як А. Болгарський, Т. Смирнова, Н. Гуральник, Н. Гузій, А. Козир, Л. Масол, О. Рудницька, О. Ростовський та ін.. Серед дослідників теоретико-методологічних засад вокально-хорової підготовки можна виділити праці українських учених: Н. Демяненка, В. Іванова, Л. Корній, П. Маценка, Л. Нечипаренко,

В. Паценка, Л. Костенко, С. Світайло, Л. Ярошевської. Велику роль у мистецькій освіті відіграли визначні українські музичні діячі, такі як Б. Яворський, Г. Верьовка, Е. Скрипчинська, М. Веріківський, К. Пігров, М. Колесса, П. Муравський, А. Авдієвський, О. Перунов, К. Греченко, З. Заграничний та інші. Проте окремі аспекти вокально-хорової педагогіки залишаються недостатньо висвітленими в наявній літературі з музичного мистецтва.

Мета статті – дослідити особливості формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва в процесі вокально-хорової підготовки. Завдання авторів – виявити ефективні теоретико-методологічні підходи вокально-хорової діяльності в освітньому процесі, а також обґрунтувати її як дієвий засіб становлення професійної компетентності музикантів-педагогів.

Виклад основного матеріалу. Динамічні інтегративні процеси, що відбуваються у сучасному українському суспільстві, стратегічні пріоритети державної політики в освітній галузі спрямовують заклади вищої освіти на підготовку кваліфікованих фахівців, здатних оперативно реагувати на будь-які зміни у суспільному та освітньому процесі, грамотно планувати свої педагогічні дії та успішно їх реалізовувати.

Проблема професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва передбачає визначення й обґрунтування теоретико-методологічних підходів, що об'єднують принципи, умови та способи організації, побудови теоретичної і практич-

ної діяльності педагога-музиканта. Одним із ефективних і перспективних напрямів у розв'язанні окресленої проблеми є використання компетентнісного підходу як методологічної основи професійної підготовки майбутнього фахівця.

Поняття «компетентнісна освіта» бере витоки з наукових праць 60-х років минулого століття у США, Великобританії та Німеччині. Термін охоплює не тільки професійні знання та навички, але й такі важливі особисті якості, як: ініціативність, здатність до співпраці, вміння працювати в команді, оцінювати ситуації, логічно мислити та аналізувати інформацію. Освіта є фундаментом для розвитку компетентної особистості, забезпечуючи доступ до знань та практичного досвіду. Вона не лише надає базові знання, але й розвиває критичне мислення, вміння самостійно здобувати та аналізувати інформацію, стає ключовим фактором у підготовці спеціалістів, здатних до інновацій та ефективної діяльності в умовах швидкозмінного інформаційного суспільства.

Тому розуміння та впровадження компетентнісного підходу в освіті є важливим завданням для сучасних освітніх систем.

У педагогічній літературі висвітлюються проблеми формування професійної компетентності вчителя, виділяються професійні якості, що впливають на його фахову готовність і педагогічну майстерність.

М. Михаськова формує власне розуміння професійної (фахової) компетентності майбутнього вчителя на основі загально педагогічного визначення як здатності до музично-освітньої діяльності на засадах музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва. Ця специфічна інтегральна здатність, на її думку, об'єднує в собі музичні та педагогічні складники й визначається метою і змістом музичної освітньої діяльності в школі (Михаськова, 2007).

О. Олексюк у складі мистецької компетентності виокремлює цілу низку предметних компетенцій, які охоплюють різні види музичної діяльності здобувачів вищої та фахової передвищої освіти, серед яких: здатність до вільного оперування мистецькими знаннями та їхнє застосування в контексті конкретного музичного твору; здатність до проведення художніх паралелей між стильовими напрямками, жанрами музики та інших видів мистецтв; відтворення об'єктивного змісту твору і вираження суб'єктивного ставлення до музики; дотримання стильових засад виконавства; артистичне втілення інтерпретаційного задуму в реальному звучанні; здатність добирати педагогічно доцільний репер-

туар: спроможність визначати навчально-виховний потенціал музичного твору, передбачати труднощі та способи їх подолання в роботі з дітьми; уміння захоплювати увагу власним виконанням і словесним поясненням у процесі музично-просвітницької роботи (Олексюк, 2013: 215).

У дослідженні О. Горбенко професійна компетентність визначається як системна, інтегрована якість, як здатність усвідомлювати художньо-образний зміст музичних творів у контексті навколишньої дійсності, засвоювати й розуміти основні закономірності, жанрово-стильові особливості, володіти засобами художньо-виконавського втілення. Авторка виокремлює музично-виконавську компетентність як базову, ключову в системі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва й визначає її як інтегровану професійно-значущу особистісну якість, що виявляється у здатності вчителя до художньої інтерпретації і творчого самовираження в різних видах музично-виконавської діяльності (Горбенко, 2009: 10).

Аналізу педагогічних засад підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами присвячені наукові праці Т. Пляченко. Тут сформульовано дефініцію оркестрово-методичної компетентності, яку охарактеризовано як інтегративну якість майбутнього вчителя музики, що відображає його готовність і здатність професійно виконувати функції керівника учнівського музично-інструментального колективу та полягає у володінні особистісними, професійно-педагогічними й функціональними компетенціями (Пляченко, 2010).

С. Світайло, яка вивчає процес формування фахової компетентності здобувачів диригентсько-хорової освіти, визначає їхню фахову компетентність як інтегративну якість, що охоплює комплекс здатностей здійснювати музичне виховання та розвиток школярів засобами вокально-хорового співу на основі набутих музично-педагогічних знань і вмінь, практичного досвіду з урахуванням певних суспільних вимог (Світайло, 2012: 26). Крім того, структуруючи фахову компетентність майбутніх вчителів музичного мистецтва, науковиця виокремлює такі компоненти, що співвідносяться як із загальними професійно-педагогічними, так і фаховими, зокрема, диригентсько-хоровими діями:

- когнітивно-пізнавальний компонент – з художньо-мистецькими компетентностями майбутніх фахівців;
- ціннісно-аналітичний компонент – із методично-організаційними компетентностями, що містить систему художніх цінностей у галузі

вокально-хорового мистецтва, на основі яких формується здатність оцінювати й аналізувати вокально-хорові твори, здатність визначати мету, завдання навчально-творчої роботи на уроках музичного мистецтва;

– діяльнісно-креативний компонент, що пов'язаний з хормейстерськими компетентностями, та передбачає здатність діагностувати музичні здібності учнів, коригувати недоліки в музичному розвитку школярів, сприяти музичному розвитку учнів (Світайло, 2012: 28–29).

Вокальні та диригентсько-хорові компетенції майбутніх учителів музичного мистецтва освітній результат опанування майбутніми фахівцями сукупності вокальних знань, умінь та навичок, що забезпечує їхню здатність яскраво втілювати художньо-образний зміст музичного твору на основі досвіду емоційно-ціннісного ставлення до вокального-хорового мистецтва. Формування вищезазначених компетенцій забезпечується лише спеціально організованим пізнавальним процесом. Професійна підготовка здобувачів освіти здійснюється шляхом розвитку їхньої творчої активності, яка виявляється в різних аспектах діяльності. З одного боку, студент є членом хорового колективу, вчиться й співає в хорі під керівництвом викладача; а з другого, – цей колектив є базою для набуття ним практичних умінь керування хором в якості диригента.

Вивчення хорової музики в її реальному звучанні, набуття методичних і практичних знань й умінь керування хоровим колективом, ознайомлення з організаційними формами роботи з хором, як правило, викликають у студентів професійний інтерес і спонукають до відповідної діяльності. Головне те, що студенти вчать професійно спілкуватися між собою в процесі диригентсько-хорової діяльності.

Оскільки хоровий спів – це колективне вокальне мистецтво, а співаки, приходячи до колективу, мають різні вокальні можливості, манери співу, різні навички дихання, вимови тексту тощо, то перед диригентом з першої репетиції постає одне з найскладніших завдань вироблення у всього хору єдності вокально-хорових принципів. Отже, педагог повинен навчити співаків правильно користуватись диханням, співати в єдиній вокальній манері, тихо, без супроводу. Інакше кажучи, тихий, виразно виконаний твір без супроводу – це кращий екзаменатор будь-якого хору.

Студент-музикант повинен виховуватись у високопрофесійному колективі з усіма ознаками кваліфікованої оцінки, тобто «мати відмінний стрій, бездоганний ансамбль, гарну дикцію і

витончене, емоційне, хвилююче нюансування», єдину манеру звукоутворення і звуковедення, бездоганне ансамблеве звучання (Бондар, 2021). «Під ансамблем високої майстерності, – як зазначає К. Пігров, – розуміється чітка інтонаційна узгодженість звучання, єдність і врівноваженість сили і тембру всіх голосів. Результатом чого буде соковитий, насичений повноцінний унісон кожної партії, а вистроєні унісоми партій дадуть чудове, чаруюче гармонічне співзвуччя» (Пігров, 1962: 41).

Тому пріоритетним завданням вокальної і диригентсько-хорової діяльності в закладі освіти є формування у здобувачів вищої та фахової передвищої освіти професійних умінь й навичок співу в хорі, а також управлінської компетентності в роботі з хоровим колективом на основі володіння методикою і практикою роботи з хором.

Унаслідок вокально-хорової підготовки студент здобуває фахові знання, у нього формуються і поступово удосконалюються вокально-технічні, художні навички, розвивається співочий голос, виконавські здібності. Виховується музичний смак, художньо-естетичні інтереси, розвиваються розумові здібності та пізнавальні процеси: пам'ять, спостережливість, мислення, художня уява, мова, а відтак – становлення особистості здобувача освіти як майбутнього вчителя-музиканта. Саме вокально-хорова робота є головною умовою успішного функціонування будь-якого хорового колективу. Загальновідомо, що хорова звучність є результатом взаємодії всіх елементів, з яких вона складається, а саме: хорового строю, ансамблю, дикції, динаміки, агогіки тощо.

Висновки. Підготовка компетентного педагога-фахівця високого рівня зумовлена його багатогранною музичною діяльністю у закладі освіти та вимагає складних за своєю структурою професійних якостей, умінь і навичок співу в хорі та методів, прийомів роботи з хоровим колективом. Викладацький метод будь-якого педагога-музиканта складається із трьох факторів: словесне пояснення, показ голосом (емпіричний метод), підбір відповідного навчального репертуару (вправ, вокалізів, художніх творів із текстом). Єдиного методу вокального викладання немає і бути не може з цілої низки причин: різний рівень підготовки вступників, конкретні особливості та здібності кожного із них, а також досвід, смак, музикальність і досвідченість педагога тощо.

Метод викладання має бути суто індивідуальним стосовно кожного учня, гнучким, винахідливим, цікавим і доступним для його розуміння. У того самого педагога метод може видозмінюватися залежно від конкретних умов і загального

настрою під час вокальних занять, а також від сприйнятливості учня у такій складній справі, як знаходження правильної координації роботи всіх відділів голосового апарату. Методи в окремих педагогів різні, єдині лише основні наукові поняття, загально визнані педагогічні настанови, критерії правильного і красивого співочого звуку.

Отже, досліджуючи поняття «професійна компетентність» майбутнього вчителя музичного мистецтва, потрібно зауважити, що під компетентністю науковці розуміють таку якість педаго-

гічної роботи, яка охоплює теоретичну, практичну й особистісну готовність педагога-музиканта до здійснення ефективної професійної діяльності. Професійна компетентність вчителя музичного мистецтва – це інтегративна якість особистості фахівця, що містить систему необхідних фахових знань, умінь і навичок, достатніх для виконання професійної діяльності; узагальнене особистісне утворення, що визначає готовність до продуктивної педагогічної діяльності і самовираження в обраній професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбенко О. Критерії сформованості музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки*. Вип. 87. Кіровоград, 2009. С. 56–61.
2. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. К., 2007. 228 с.
3. Одеська хорова школа: методичні засади, творчі портрети, невідомі діалоги : збірник методичних матеріалів, нарисів, статей / авт. кол. : К. К. Пігров, Л. М. Бутенко, І. П. Верді [та ін.] ; упоряд. та відп. ред. Є. М. Бондар; наук. конс. О. І. Самойленко. Одеса: Астро-принт, 2021. 444 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посібник. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.
5. Пігров К.К. Керування хором. Київ: Державне видавництво Образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. 218 с.
6. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : [монографія]. Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2010. 428 с.
7. Світайло С. В. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музики в процесі диригентсько-хорової підготовки : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2012. 277 с.

REFERENCES

1. Horbenko O. (2009) Kryterii sformovanosti muzychno-vykonavskoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva. [Criteria for the formation of musical and performing competence of the future music teacher] *Naukovi zapysky*. - Scientific notes, 57. 56–61. [In Ukrainian].
2. Mykhaskova M.A. (2007) Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky. [The formation of professional competence of the future music teacher] : dys. ... kand. ped. nauk : Thesis of the Candidate of Pedagogical Sciences 13.00.02. 228. [In Ukrainian].
3. Odeska khorova shkola (2021): metodychni zasady, tvorchii portrety, nevyypadkovi dialohy: zbirnyk metodychnykh materialiv, narysiv, statei. [Odesa Choir School: methodological foundations, creative portraits, and unexpected dialogues] / avt.kol.: K.K. Pihrov, L.M. Butenko, I.P.Verdi [ta in.]; uporiad. ta vid. red. Ye.M. Bondar; nauk.kons. O.I. Samoilenko. – A collection of methodological materials, essays, and articles. 444. [In Ukrainian].
4. Oleksiuk O.M. (2013) Muzychna pedahohika. [Music pedagogy] : navch.posibnyk. – Training guide. 248. [In Ukrainian].
5. Pihrov K.K. (1962) Keruvannia khorom. [Choir management] – State Publishing House of Fine Arts and Music Literature of the Ukrainian SSR. 218.
6. Pliachenko T.M. (2010) Pidhotovka maibutnoho vchytelia muzyky do roboty z uchnivskymy orkestramy ta instrumentalnymy ansambliamy. [Training a future music teacher to work with student orchestras and instrumental ensembles] – The monograph "Imeks-LTD". 428.
7. Svitailo S.V. (2012) Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv muzyky u protsesi dyryhentsko-khoro-voiv pidhotovky. [The formation of future music teachers' professional competence in the process of conductor-choral training]: dys...kand.ped.nauk - Thesis of the Candidate of Pedagogical Sciences 13.00.04. 277. [In Ukrainian].